

Ivan Klášterský:

Růže Šluknovského výběžku Čech

Celý Šluknovský výběžek je vyplněn nízkou hornatinou malých výškových rozdílů, působící spíše jen dojmem pahorkatiny. Dna údolí leží mezi 350 a 450 m, zaoblené hřbety beze skal, ale s typickými kamýky na vrcholech jen zřídka dosahují 550 m a vrcholí při středu území Pirskenberkem (605 m) nad Kunraticemi a jižněji Plissenberkem (591) nad Hor. Mikulášovicemi. Geologickým substrátem celé krajiny je žula, rozpadající se v hrubý písek a tvořící velmi chudé, rychle vysychavé, podzolované hlinito-písčité půdy, velmi často však v hlubších horizontech téměř nepropustné, takže vedle suchých stanovišť setkáváme se tu zhusta s podmokřenými polohami ve všech výškách, zarůstajícími na velkých plochách skoro čistými koloniemi *Carex brizoides* (*Lysimachia vulgaris*, *Achillea ptarmica*, *Cirsium palustre*), *Moliniety* a olšínami, tu a tam malými *Sphagnet*y.

Z původních lesů nezůstalo samozřejmě nic, většinu poměrně hojných i rozlehlých porostů tvoří dnes kulturní smrčiny trpící suchem, s mohutnou vrstvou nerozloženého jehličí na povrchu půdy, zcela bez podrostu, jinde s podrostem plevelového rázu, ve starších porostech s velikými koloniemi *Deschampsia flexuosa* nebo *Senecio Fuchsii*, řídkěji *Vaccinium myrtillus*. Ke zbytkům přirozené vegetace třeba počítati především zlomky bučin v nejvyšších polohách území. Ale jednotlivé stromy staré, které lze nalézt, byť vzácné, zejména na severních expozicích v celém území, svědčí o tom, že bučina tu nebyla tak omezená, jak by se dnes mohlo zdát.

Nicméně daleko největší plochu ovládalo zřejmě typické *Querceto-betuletum*, jehož zbytky nalézáme jako remízky, široké meze nebo i jen lesní okraje. Kromě dubu je budují obě břízy, jak hojnější *Betula pendula*, tak méně hojná *Betula pubescens*; tato však na ústupu patrně jen proto, že vlhčí stanoviště byla většinou proměněna v louky. Borovice je nápadně málo, i mimo *Querceto-betuletum* objevuje se jen spíše přimísená v některých smrčinách, nebo v malých porostech (kult.) ve východní části. Nikde nechybí *Rhamnus frangula* a *Sorbus aucuparia*, který je také nejhojněji sázeným stromem u cest. V podrostu *Querceto-betulet* se mohutně uplatňují hlavně *Deschampsia flexuosa*, *Agrostis vulgaris*, *Tanacetum vulgare*, *Lysimachia vulgaris*, *Senecio Fuchsii*, *Molinia*, *Epilobium angustifolium*, *Pteridium aquilinum* (zhusta plodné), kdežto *Calluna vulgaris* a *Vaccinium myrtillus* jen v omezené míře. Oba konce území, západní v úzkém okolí Dolní Poustevny a východní v širší oblasti Varnsdorfu, jsou výrazně teplejší, a tu lze také nalézt jednotlivé habry, snad jako poslední svědky *Querceto-carpineta*.

K nejcharakterističtějším rostlinám území náleží *Lotus uliginosus*, který je všude; v mokřadech, u potoků, na lukách, na mezích i pasekách, v zahradách, dokonce i v sadech ve Varnsdorfu. Naproti tomu *Lotus corniculatus* je velmi vzácný.

Uvádím tímto svou krátkou zprávu o růžích, protože jsem žádnou charakteristiku Šluknovska v české botanické literatuře nenalezl.

Růží je na území Šluknovského výběžku, s výjimkou varnsdorfského okraje, všude velmi až nápadně málo; místy, tak např. v okolí Dolních Mikulášovic, Viléma a Markéty jsou přímo vzácné a ve srovnání s naprostou většinou celého ostatního českého území působí to překvapujícím dojmem. Ale nejen počet individuí je malý; také taxonomická chudoba kraje je dobře patrná a neobvyklá. Neprostudoval jsem sice území vyčerpávajícím způsobem, ale při několika exkursích podél i napříč nemohlo mně z rhodologického rázu kraje mnoho uniknout.

Nejhojnějším zjevem je tu *Rosa coriifolia* Fr., roztroušená po celém území, ale málo variabilní, ačkoliv zřídka v typických tvarech. Hojností se jí blíží *Rosa subcollina* Hayek, která je variabilnější. Vést přesněji hranici mezi oběma druhy je skoro nemožné, zejména *R. subcollina* je tu většinou ve tvarech tradiční mezi okruhu *R. coriifolia* blízkých. Naproti tomu *R. dumetorum* L. jsem nikde na území nezaznamenal. *R. canina* L. tu sice je, ale neviděl jsem více než asi šest keřů, kdežto *R. subcanina* je zřetelně častější. *R. vosagiaca* Desp. zdá se úplně chybět a nesetkal jsem se ani se žádnými dalšími druhy, takže uvedené čtyři druhy jsou asi všim, co z růží Šluknovsko hostí.

Rosa coriifolia Fr. var. *frutetorum* (Bess.) Borbás: západní svah kóty 248 východně od obce Severní (Hilgersdorf) několik keřů; u silnice mezi kótami 410 (Jockelsberg) a 389 jižně od obce Rožany (Rosenhein) a západně odtud nad sev. okrajem obce Harachov vícekrát; na okraji lesa jz. od obce Valdeku (bl. Rumburka) cca 450 m n. m. a poblíže také na silně podmoklé půdě u okraje boru; v Dol. Mikulášovicích ve zbořeništi chalupy blíže státní silnice; u cesty podél lesa poblíž hájovny nad Novým Ehrenberkem (u Rumburka) cca 470 m n. m. také ve formě s dlouze elipsoidními až vretenovitými šípky, pod diskem staženými v tenké hrdlo.

var. *subglabra* R. Kell.: Jv. svah kóty 428 východně od obce Severní (Hilgersdorf) na okraji remízku se starými buky; na okraji lesa nad obcí Salmov (Salmdorf) již. od Vel. Šenova, několik keřů.

var. *subbiserrata* Borb., ale méně trnitá, s některými květonosnými větvkami zcela bez trnů; u polní cesty jižně od Vel. Šenova, více keřů.

Rosa subcollina Hayek var. *Stebleri* (Chr.) R. Kell. f. *pilosior* R. Kell.: Na okraji lesa na Joachimsberku nad obcí Lípovou (Hainspach) sev. od Vel. Šenova, cca 400 m n. m., a ve víceméně shodných tvarech sem tam na okrajích lesů k východu podél severní státní hranice až k Jockelsberku severně od Šluknova.

var. *hirtifolia* (Braun) R. Kell.: Na okraji lesa (s bukovou lisierou) jihozáp. od Nového Ehrenberka (u Rumburka), cca 470 m n. m., několik individuí tvořících rozlehlé, asi 120 cm vysoké křovisko, nápadně bohatě plodné.

var. *Ascheronii* R. Kell., forma s neobvykle hrubou, otevřenou, trojnásobnou zubatostí lístků zejména na kořenových výhoncích a sterilních větvkách: U bezstromé polní cesty od silnice Vilémov—Markéta k severu, blízko nad obcí Marketou, cca 350 m n. m. jediný keř.

var. *Gelmi* R. Kell., odlišná od popisu oušky palistů, která nejsou k sobě přivrácena, a elipsoidními šípky: Západní svah kóty 428 východně od obce Severní (Hilgersdorf), několik zcela shodných keřů na vlhkém, stromy zarostlém pruhu mezi poli; podobná forma také na okraji lesa na již. svahu Jüttelberku, východně od Šluknova, cca 450 m n. m.

Rosa canina L. var. *dumalis* Baker f. *sarmentoides* Braun (\pm = f. *racemulosa* Braun); U hrazených pastvin na stráněch severně od žel. stanice Brtníky (Zeidler), cca 490 m n. m.

f. *laxifolia* (Borb.) R. Kell., ale s diskem plochým: V poli mezi lesíky severně od Nového Ehrenberka (u Rumburka), cca 480 m n. m., několik keřů.

Rosa subcanina Hayek var. *veridica* Schwertschl. f. *sphaeroidea* R. Kell., ale s kališními ušty nežlázatými: Na východním svahu kóty 428, vých. od obce Severní (Hilgersdorf) na polní mezi.

var. *subcomplicata* R. Kell.: na stráněce mezi chalupami u záp. konce obce Dol. Mikulášovice, cca 440 m n. m.; na okraji lesíka (remízku) severně od obce Kunratice, cca 460 m n. m., několik keřů; u cesty podél lesa, u kapličky, východně od Mal. Šenova, cca 420 m n. m.

var. *zajartakensis* R. Kell.: Na jihových. svahu kóty 428 u obce Severní (Hilgersdorf) na vlhkém pásu se stromy mezi poli a tamtéž několik dalších keřů téže var. nevýznamně odlišných; okraj lesa s duby na západním svahu Joachimsberku nad Lobendavou, cca 450 m (tvar nevšedně heterofylní; lístky dolních listů na všech květonosných větévkách jsou hrubě jednoduše a zpravidla jen v horní polovině zubaté, počet zubů na jedné straně 9—11; nejvyvinutější listy květonosných větévek jsou někdy rovněž jednoduše zubaté, počet zubů 10—11, jiné sice také jednoduše, ale mnohem jemněji s počtem zubů 14—16, další pak dokonce dvakrát jemně zubaté s počtem zubů 14—18; poněvadž pravidelným zjevem u růží je akropetální zjednodušování zubatosti a vždy na celém individuu stejné, je tato výjimečná odchylka pozoruhodná); na vlhkých pastvinách na západním svahu Plissenberku nad obcí Hor. Mikulášovice, cca 480 m n. m.

Adresa autora: Dr. Ivan Klášterský, Geobotanická lab. ČSAV, Průhonice.

Oldřich Fiala:

***Viola heterocarpa* Borb. (*V. mirabilis* × *rupestris* Schmidt) — nový kříženec pro ČSR**

Tohoto křížence jsem poprvé našel v jediném exempláři v dubnu r. 1956 na lesostepní straně Nosperky poblíže vesnice Němčičky, okres Hustopeče na jižní Moravě.

Další nález jsem učinil na jaře r. 1957 při prohlídce keřnaté stráně asi dva kilometry JZ od vesnice Morkůvky poblíže kóty 327.

Na lokalitě převládá teplomilná stepní květena: *Inula ensifolia* L., *Inula oculus-christi* L., *Iris pumila* L., *Viola ambigua* W. K. ssp. *campestris* (Bieb.) Gams., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. ssp. *nigricans* (Stoerck.) A. Gr., *Silene otites* (L.) Wib. ssp. *pseudo-otites* (Bess.) A. Gr., *Erysimum diffusum* Ehr. aj.

Viola rupestris Schmidt je ve východní části stráně hojně rozšířena, v okolních křovinách roste všude *Viola mirabilis* L.

Kříženec se vyskytuje roztroušeně na výslunnějších místech mezi *V. rupestris*. Od *V. mirabilis* se liší hlavně těmito znaky: Všechny květy vyrůstají z přímých lodyh, čepele listů jsou na basi mělce srdčité až uťaté, lodyhy, řapíky listů a stopky květů jsou hustě, kratičce chlupaté.

Od *V. rupestris* se liší vyšším vzrůstem (až 15 cm), většími, bleděmodrými květy v průměru až 23 mm, silnou, bělavou odstruhou a většími čtvercovými přívěsky kalicha, které jsou od stopky květní odstálé. Čepele listů dosahují délky 20—35 mm. Na basi řapíků a lodyh jsou nafialovělé šupiny, v době květu ještě z větší části živé.

Palisty dosahují velikosti 4—5 × 9—13 mm. U některých jedinců jsou celokrajné a jen na okrajích brvité, u jiných jemně trásnitě až hrubě pilovité.

Nález publikuji hlavně z důvodu, že jde o poměrně vzácného křížence, jehož výskyt Hegi uvádí jen z Alp a ze Švédska.

Doklady jsou uloženy v mém herbáři, v herbáři Masarykovy university v Brně, university Karlovy v Praze a v herbáři dr. V. Skřivánka ve Vyškově.

Adresa autora: Oldřich Fiala, Němčičky, p. Bořetice u Hustopečí.